

EL FIL D'ARIADNA

APORIES DE LA VIDA QUOTIDIANA

NEMROD CARRASCO

APORIES DE LA VIDA QUOTIDIANA

**EL FIL D'ARIADNA
101**

© 2017 Nemrod Carrasco

© 9 Grup Editorial, per l'edició
Angle Editorial
Muntaner, 200, àtic 8a · 08036 Barcelona
T. 93 363 08 23
www.angleeditorial.com
angle@angleeditorial.com

Disseny de la col·lecció: J. Mauricio Restrepo

Primera edició: setembre de 2017
ISBN: 978-84-15307-93-8
DL B 17948-2017
Imprès a Romanyà Valls, SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre,
ni la seva incorporació a un sistema informàtic, ni la seva transmissió
en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació
o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

Nemrod Carrasco

APORIES DE LA VIDA QUOTIDIANA

Preguntas per no deixar de pensar

Taula

Per què aquest llibre? 9

- I. Per què ens mirem tant al mirall? 15
- II. Per què ens encanta tafanejar en la vida dels altres? 18
- III. Per què anem de cul? 21
- IV. Per què ens costa tant llençar les nostres joguines? 24
- V. Per què ens sedueixen alguns personatges malvats? 27
- VI. Per què mengem animals? 30
- VII. Per què ens tatuem el cos? 33
- VIII. Per què patim quan ens enamorem? 36
- IX. Per què hem de fotografiar-ho tot? 39
- X. Per què ens tornem tan agressius quan conduïm? 42
- XI. Per què hem de buscar la felicitat? 45
- XII. Per què tenim por de la foscor? 48
- XIII. Per què no volem parlar dels diners? 51
- XIV. Per què ens agrada dir «que bé que ens ho estem passant»? 54
- XV. Per què les dones tenen por de ser violades? 57
- XVI. Per què oblidem els somnis? 60
- XVII. Per què ens costa tant deixar un llibre? 63
- XVIII. Per què jutgem els nostres pares? 66
- XIX. Per què no ens podem queixar si no votem? 69
- XX. Per què ens fascinen els llocs abandonats? 72
- XXI. Per què ens sentim tan satisfets quan comprem una ganga? 75
- XXII. Per què mirem de seure sols quan pugem a l'autobús? 78
- XXIII. Per què envegem els altres? 81
- XXIV. Per què ens incomoda la presència de la policia? 84
- XXV. Per què viatjar enriqueix les nostres vides? 87
- XXVI. Per què els morts s'han de vetllar al tanatori? 90

- xxvii. Per què hem de dir «t'estimo»? 93
- xxviii. Per què qualsevol cosa pot ser art? 96
- xxix. Per què estem enganxats al mòbil? 99
- xxx. Per què ens molesten les putes? 102
- xxxi. Per què juguem a la loteria de Nadal? 105
- xxxii. Per què les bones crítiques han de ser constructives? 108
- xxxiii. Per què ens impacta la gent amb massa bòtox? 111
- xxxiv. Per què no parlem dels suïcidis? 114
- xxxv. Per què ens sentim en deute quan ens fan un regal? 117
- xxxvi. Per què ens fixem més en els pobres quan viatgem? 120
- xxxvii. Per què prometem coses que després no complim? 123
- xxxviii. Per què creiem que som uns reprimits sexuals? 126
- xxxix. Per què el dolor ens fa més forts? 129
- xl. Per què no sabem esperar sense fer alguna cosa? 132
- xli. Per què estem pendents de l'actualitat? 135
- xlII. Per què hem de conèixer tan bé la nostra parella? 138
- xlIII. Per què és tan important treure's un títol universitari? 141
- xlIV. Per què practiquem esports de risc? 144
- xlV. Per què tenim l'armari ple de roba i no sabem què posar-nos? 147
- xlVI. Per què ens espanta el caos? 150
- xlVII. Per què hem de sortir de la nostra zona de confort? 153
- xlVIII. Per què hem d'estar agraïts de tenir feina? 156
- xlIX. Per què sempre tenim raons per justificar-nos? 159
- l. Per què la joventut és «la millor època de les nostres vides»? 162
- li. Per què ens hem de prendre la vida amb filosofia? 165

Companys de viatge 169

Per què aquest llibre?

En l'obra de Lewis Carroll *Alicia al país de les meravelles*, hi ha un moment en què la protagonista ha arribat a la bifurcació d'un camí i no sap quina direcció escollir. És llavors quan es troba amb el gat de Cheshire i li demana tímidament: «Podria dir-me, si us plau, quin camí he de seguir des d'aquí?» El gat, que ha escoltat amb atenció les paraules de l'Alícia, eixampla el seu inquietant somriure i li respon: «Això depèn en bona mesura d'on vulguis arribar.» «No m'importa gaire el lloc...!», diu Alícia. «Aleshores, tant és el camí que triïs», li replica el gat. «....sempre que arribi a algun lloc», afegeix Alícia. «Oh, sempre arribaràs a algun lloc», conclou el gat. El problema de l'Alícia no és tant no saber on anar sinó creure que el camí correcte sempre ha de dur a algun lloc. No sospita, ni tan sols s'imagina, que aquest lloc pugui ser una aporia. De fet, tot el llibre de Carroll és en si mateix una aporia.

Una aporia és un carreró sense sortida. Se'ns presenta quan voldríem continuar el nostre camí, però de sobte

ens quedem sense rumb. Trobar-nos sense camí pot ser especialment incòmode i complicar-nos la vida d'una manera innecessària. Normalment, ens obliga a tornar enrere per buscar el camí correcte. Hi ha, però, la possibilitat de no agafar una altra via, d'encarar directament l'aporia i preguntar-nos el perquè de la seva presència. Les dues opcions són allà: podem donar-li l'esquena o, per contra, adonar-nos que hi ha un problema, que no té una escapatòria fàcil i que no el podem esquivar com si no existís. Això és precisament el que ens planteja una aporia: ens posa en situació d'haver de pensar.

El pensament no neix d'un impuls espontani de l'ànima. No ens posem a pensar perquè sigui una tasca gratament ociosa o un tret instintiu de l'ésser humà. Ho fem quan descobrim que la realitat és molt més problemàtica del que ens agradaria admetre. De fet, no necessitem coses gaire profundes per començar a pensar. No cal que ens plantejem les «grans qüestions de la vida», formular preguntes transcendents del tipus: «Qui sóc jo? Què és l'ésser humà? Quin és el sentit i el rerefons últim de la vida?» Al contrari, hi ha un munt de situacions trivials, de gestos i fórmules que reproduïm diàriament que són un excel·lent punt de partida per posar-nos a pensar. Només cal donar una ullada a la nostra vida quotidiana i veure com moltes de les coses que ens semblen òbvies estan farcides de problemes.

Una de les millors maneres de fer-ho és dirigir-nos

al nostre dia a dia, a les coses que habitualment diem, fem o ens passen, i preguntar: «Per què?» No és una pregunta tan senzilla de respondre. D'entrada, ens fa adonar que alguna cosa no funciona com ho hauria de fer. La pregunta implica en si mateixa una interrupció de la normalitat, una posada en dubte del fet que les coses són com són i no poden ser d'una altra manera. Quan preguntem «per què?» introduïm un punt de suspensió: estem dient que «tot allò que donem per sabut i ens sembla evident potser no ho és; tots aquells comportaments que ens resulten obvis potser no són tan clars i segurs com pensàvem». L'interrogant qüestiona la realitat i, per tant, ens qüestiona a nosaltres mateixos. Ho fa amb la mateixa constància i obstinació del nen petit que pregunta una i mil vegades als seus pares: «Per què?» Qualsevol que s'hagi vist sotmès a aquesta experiència ho sap. Sempre comença com un joc. Deixem que el nen ens preguntï perquè creiem conèixer la resposta. Però arriba un moment en què ja no sabem aturar la repetició indefinida del «per què?» i ens veiem obligats a sortir del malson amb un «perquè sí» o un «quan siguis gran, ho entendràs». En el fons, el que fa el nen és posar-nos a prova: ens fa ben visible que tot allò que creiem saber no ho sabem.

Tendim a pensar que un «per què?» està obligat a dur una resposta. Però no és gens necessari. Podem enfonsar-nos en aquest interrogant que ho atura tot,

simplement, per qüestionar-nos moltes de les creences que fan que en la nostra vida quotidiana ens comportem de la manera que ho fem, o, fins i tot, per adonar-nos que no tenim creences, sinó, al contrari, que són les creences (i els prejudicis) els que més aviat ens tenen —i ens mantenen— a nosaltres. Podem preguntar, doncs, «per què?» sense l'imperatiu de trobar una solució clara. No cal arribar a un lloc clar i definit, i menys si ha d'estar carregat de raons. Al final, l'exercici de qüestionar ja implica un lloc en si mateix: les coses deixen de ser el que eren un cop les posem en dubte.

Aquest llibre es vol mantenir en aquest carreró sense sortida, instal·lar-nos-hi i fer trontollar alguna de les certeses que constitueixen les nostres vides. Ara bé, el fet mateix de pensar significa sovint fer-ho en diàleg —amb els altres, amb nosaltres mateixos, amb la realitat, amb altres èpoques. És per això que m'ha semblat divertit escollir per a cada una de les preguntes un autor conegut del món de la filosofia, però també d'altres disciplines com la sociologia, l'antropologia o la literatura. Per descomptat, no sempre hem convergit en els raonaments, encara que això és irrellevant. Molts dels seus textos ens acompanyaran en el trajecte, i per això he decidit incloure'ls en un recull final on miro d'explicar-los amb una mica més de detall.

En fi, si encara t'estàs preguntant on vull anar a

parar, potser n'hi ha prou amb dir-te que «sempre arribaràs a algun lloc». De ben segur ens acabarem trobant amb una aporia, una pregunta per no deixar de pensar.

I

Per què ens mirem tant al mirall?

Cada dia, abans de sortir de casa, segurament ens posem davant d'un mirall per anar ben vestits i arreglats. És molt probable que en trobem un a l'ascensor o, si més no, que un acabat metàl·lic a la seva paret dibuixi la nostra silueta. Tot just al carrer, el risc de veure'ns reflectits en un mirall es fa encara més present: les pantalles dels quioscos, la superfície de les marquesines, els aparadors de les botigues. La ciutat sencera ens recorda que la nostra imatge és molt fàcil de localitzar i de reconèixer. Vivim en un món ple de miralls. És un objecte tan quotidià que l'acte de mirar-nos a nosaltres mateixos s'ha convertit en un gest tan natural i reiteratiu com donar un cop d'ull al mòbil.

Què tenen els miralls que els fa tan irresistibles? Per què ens costa tant apartar-ne la mirada? Alguns invoquen el desig de sentir-nos segurs de nosaltres mateixos. En posar-nos davant d'un mirall, els nostres ulls resulten molt més analítics. Volem veure amb una visió molt més detallada allò que volem posar a dispo-

sició dels altres. Es tractaria, doncs, d'un mecanisme de confirmació de la nostra identitat. També se'ns diu que moltes vegades ens encarem a un mirall no pas per reafirmar-nos a nosaltres mateixos —amb tots els components narcisistes que hi pugui haver en això—, sinó amb la intenció de posar en dubte el nostre aspecte, de criticar-lo, de menysprear allò que estem veient —amb totes les obsessions, abatiments i malalties que implica no estar d'acord amb la imatge que ens agradaria projectar. En tots dos casos hi ha, però, una fascinació pel mirall: ens apropem tant a la seva superfície que creiem veure una mera repetició, reduplicada, de la imatge de nosaltres mateixos.

Ara bé, si ens mantenim a una distància adequada, poden passar coses pertorbadores. Amb la nostra mirada posada al mirall és possible que algun cop ens trobem estranys, com si alguna cosa no acabés d'encaixar prou bé i la naturalitat amb què vèiem la nostra imatge patís sobtadament una mena de desengany. Jacques Lacan es va preguntar què li passa a un nen quan es mira al mirall per primer cop. Parlava de l'alegria que experimenta l'infant quan reconeix el seu propi cos al mirall, i descrivia aquest moment com una etapa cabdal en la configuració de la seva identitat. Però, just després d'aquest moment, també ens parla d'un desencís, concretament quan el nen es veu reflectit i s'adona que no és el de la imatge. Ell voldria que no hi hagués res fora

d'ell mateix, ni tan sols la seva imatge. Però la veritat és molt diferent, i podem experimentar-la qualsevol de nosaltres: tan bon punt ens posem davant d'un mirall i ens mirem fixament als ulls durant una bona estona podem arribar a adonar-nos que no sóc aquell que m'està mirant des de l'altre costat.

No ens hauria de sorprendre, doncs, que ens mirem tant al mirall. Hi ha una raó molt bàsica: vivim tan absorts en la nostra identitat que no ens deixem estranyar, ni sentir-nos estranys amb nosaltres mateixos. En el fons, no hi ha res que un mirall ens pugui descobrir. Tan sols el reflex d'una pregunta: com puc mirar-me quan resulta que el que està mirant sóc jo?

II

Per què ens encanta tafanejar en la vida dels altres?

Tafanegem molt més del que ens agradaria admetre. Com més familiar és el xafardeig, més apassionant ens resulta. Els culebrons que més ens interessen habitualment es mouen en l'àmbit domèstic. Les intrigues que més ens atrauen les protagonitzen els nostres cunyats i cunyades, els amics de l'ànima, els companys de feina, la veïna del tercer segona o qualsevol persona del nostre passat amb qui vam tenir algun tipus de relació íntima. Quan les distàncies es retallen, l'impuls de tafanejar es torna gairebé irreprimible: volem saber-ho tot sobre els seus afers, que res no es quedi amagat, que el relat sigui tan minuciós i detallista com cal esperar d'una pel·lícula porno.

És possible que tafanegem per matar l'estona o simplement per alimentar la nostra curiositat un punt malsana. Però darrere de la tafaneria hi trobem gairebé sempre la crítica més envejosa. Censurem aquells comportaments que ens semblen diferents. I la millor

manera de fer-ho és trobar la complicitat dels altres. El xafardeig fa pinya, i és al voltant del foc de la crítica, del judici d'intencions cap a aquells comportaments que no entenem, com arribem a sentir-nos més units amb aquells que considerem «dels nostres». Els amics es reforcen criticant altres amics; les parelles destaquen les seves pròpies virtuts posant de manifest els defectes de les seves parelles amigues; les famílies prenen consciència de la seva singularitat tot pensant que les coses que els passen a la resta de famílies no tenen res a veure amb elles. El xafarder mai s'oblida de la seva pròpia vida: parlar dels altres és la seva manera de posar-la en valor.

Ens sentim tan a gust practicant l'art de la tafaneria que ni tan sols se'ns acut que algú dels nostres gosi parlar malament de nosaltres. Quan tafanegem no considerem la possibilitat que siguem objecte de crítica. Sentim com si tot el món s'organitzés al nostre voltant, com una mena d'espectador que inaugura l'espectacle. Però hi ha un moment absolutament letal en què tot això s'enfonsa: quan ens adonem que no som l'únic centre, sinó que hi ha una mirada que no és la nostra —la mirada de l'altre, que fa que formi part del seu espectacle. Tot sembla estar al seu lloc fins que arriba aquesta sacsejada invisible i subtil que descentralitza la nostra mirada. És aleshores quan podem sentir com «l'altre ens roba el nostre món», tal com ho expressa magistralment Jean-Paul Sartre.

Quan tafanegem, tot gira al nostre voltant com si la nostra vida no tingués res a veure amb la dels altres. La xafarderia l'embolcalla amb la complicitat dels nostres. Però a vegades aquest embolcall no és suficient. Només cal fixar-se en l'origen de la paraula en castellà. «Cotilla» prové del llatí *cauta*, que inicialment designava les proteccions pectorals que duïen els guerrers i els nobles de l'alta edat mitjana, i més tard, als segles XVII i XVIII, les cotilles i els rígids cenyidors que portaven les dones a la roba interior. Qui tafaneja aleshores encotilla, cenneix la vida dels altres amb el rigor de la seva mirada i la violència dels seus prejudicis. Però també hauria de saber que ha de prendre precaucions: ha de ser tan caut com sigui possible, ha de mirar de ser prudent quan es posi a parlar d'afers dels altres, perquè, més tard o més d'hora, algú li robarà el seu món, es veurà sotmès al judici de la gent i acabarà exposat a tot allò que Sartre va descriure amb una famosa frase: «L'infern són els altres.»

III

Per què anem de cul?

Ho tenim tot per guanyar temps. Els avions ens porten als antípodes en un obrir i tancar d'ulls, els trens d'alta velocitat s'escampen pertot arreu, els correus electrònics arriben de forma immediata, els mòbils ens comuniquen instantàniament, els ordinadors ens faciliten les eines per treballar més de pressa, la major part de les tasques domèstiques es fan girant un botó o prement un interruptor... Tot plegat ens hauria de fer la sensació de tenir temps i permetre'ns no anar tan atrafegats. Però la realitat és tossuda: vivim amb presses, anem de bòlit, anem de cul. La nostra manera de caminar pel carrer s'ha accelerat; els pares sempre van corrent amunt i avall amb els seus fills, igual d'estressats i nerviosos; les agendes personals estan programades fins a l'extenuació; el ritme amb què ens pressionen per treballar és extremament vertiginós; els terminis cada cop s'escurcen més...

Tenim la impressió que el rellotge va més ràpid que mai, que els dies s'encadenen els uns amb els altres en

una successió extremament uniforme i que no hi ha manera d'encabir les diverses esferes que trossegem la nostra vida si no és amb una planificació i un estricte règim temporal: el temps laboral, el temps lliure, el temps amb els amics, el temps amb la família, el temps per dormir, el temps per foliar o, fins i tot, el temps que ens dediquem a nosaltres mateixos. Com més multipliquem cadascun d'aquests àmbits, més ens exigim. Volem arribar a tot arreu, assolir totes les expectatives, però la veritat és que el temps no ens dona per a res. I el pitjor no és veure'ns obligats a anar de bòlit, és creure'ns que així és com hem de viure: sempre actius, sempre inquiets, sempre amb aquesta sensació que el temps és un bé escàs.

En una conferència que va impartir a Barcelona, Rüdiger Safranski ens va donar la clau del problema: «Com és possible que el temps “escassegi”? L'escassetat del temps no és una propietat del temps, sinó una conseqüència de la manera com i dels fins per als quals se'n fa ús.» Sí, el temps vola, però per culpa de la pluralitat d'exigències de la societat actual. Si volem tenir una vida més desaccelerada, ens diu Safranski, podem començar certament amb nosaltres mateixos. De tècniques i assessors no en falten per tenir un tracte més racional amb el temps: aprendre a dir no, aprofitar els moments de calma, tenir un *tempo* més contemplatiu... Però també caldrà, segons ell, concebre una nova polí-

tica del temps, una manera alternativa de socialitzar-lo i administrar-lo que, com a mínim, ens permeti combatre la malaltia del temps accelerat.

Hi ha qui pensa, com Safranski, que si volem ser sobirans del nostre temps cal que aprenguem a decidir democràticament sobre ell (com fer conciliables la vida familiar i laboral, quant de temps donar i dedicar als infants i avis, com ajustar la velocitat de l'economia al temps de la política...). Ara bé, podríem preguntar-nos si aquesta és la millor manera de convertir el temps en una qüestió política. Caldria plantejar-nos si podem prendre algun tipus de decisió sobre allò que, en realitat, ens governa cada dia; si té algun sentit gestionar el temps quan resulta que el temps ja s'ha convertit en pura gestió. De fet, portem la nostra vida com si fos una empresa: fixem uns objectius, establim unes prioritats, traiem un rendiment de tot allò que ens va passant... Vivim, tal com viu el capitalisme, mirant de guanyar temps al temps. No ens adonem que l'únic temps que es pot perdre és aquell que es guanya. No veiem que com més sobirans som del nostre temps, menys temps ens queda per viure.